

Релятивні визначення більш продуктивні у російській мові. Більшість номінантів емоцій, що дефінуються релятивним способом, мають у своїй змістовій структурі уточнюючі семантичні ознаки, необхідні для ідентифікації читачем. Лексикографічним недоліком є відсутність у словникових дефініціях номінантів емоцій вказівок на родову сему (наприклад, *чувство, состояние, аффект*). Досить часто психологічні словники містять вказівку на віднесення того / іншого переживання до класу почуттів, емоцій і под. Очевидно, є певний смисл використовувати такі дані у філологічній лексикографічній практиці.

Комбіновані визначення, як показують результати спостережень, є відносно продуктивними. Цей тип лексикографічного тлумачення можна вважати найбільш оптимальним при описі значення слів, що кодують емоційні концепти, оскільки він сполучає в собі переваги родовидових і релятивних визначень. Комбіновані визначення дозволяють більш повно, точно передавати зміст психічних феноменів. За їхньою допомогою лексикографу вдається більш успішно провести демаркаційну лінію між словами, що тлумачаться, які дуже часто бувають семантично максимально близькими один одному (ідеографічні синоніми).

Отже, необхідно частіше їх використовувати у тлумаченні слів, що позначають емоції. Це дозволить досягнути високого ступеня точності семантичної репрезентації аналізованих психічних феноменів.

Перспективами дослідження може бути визначення самої системи семантичних параметрів, використання яких могло б допомогти впорядкувати, систематизувати та підвищити якість смислової репрезентації номінацій емоцій.

Література

Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка / Д.С. Лихачев // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: [антология]. – М.: Academia, 1997. – С. 280–287. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебн. пособие / В.А. Маслова. – Изд. 3-е, перераб. и доп. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – С. 44–79. Степанов Ю.С. Слово / Ю.С. Степанов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: антология. – М.: Academia, 1997. – С. 288–305. Стернин И.А. Концепты и невербальность мышления / И.А. Стернин // Филология и культура: [м-лы междунар. конф.]. – Тамбов: Изд-во Тамбов. ун-та, 1999. – С. 69–79.

Список словників та скорочень

БАС 1950–1965: Словарь современного русского литературного языка: в 17 т. – М.–Л.: АН СССР, 1950–1965. ПС 1965: Психологический словарь / Сост. Н.З. Богозов, И.Г. Гозман и др. М.: Изд-во МГПИ, 1965. ПС 1990: Психология: словарь / Под ред. В.В. Абраменкова. М.: Политиздат, 1990. ТС 1935–1940: Толковый словарь русского языка: в 4 т. / Под ред. Д.Н. Ушакова. – М.: ГИЗ ин. и нац. словарей, 1935–1940. ТС 1995: Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: в 4 т. / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М.: Азъ, 1995.

СУРОДЕЙКИНА Т.В.

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ЛІНГВОКОГНІТИВНА МОДЕЛЬ КОНЦЕПТУ “МИСТЕЦТВО” В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті проводиться концептуальний аналіз макрофрейму “мистецтво”, за допомогою якого ми виявили, що традиційний макрофрейм “art” – ієрархічна структура. На базовому рівні нами виокремлюються фрейми “fine arts”, “applied arts”, “music”, “films”, “theatre”. Суббазовий рівень представлений низкою як базових, так і суббазових концептів, які, у свою чергу, підрозділяються на субконцепти.

Ключові слова: фрейм, концепт, субконцепт, мистецтво.

Сурадейкина Т.В. Лингвокогнитивная модель концепта «искусство» в англоязычной картине мира. В статье проводится концептуальный анализ макрофрейма «искусство», с помощью которого мы определили, что традиционный макрофрейм “art” является иерархической структурой. На базовом уровне нами выделяются фреймы “fine arts”, “applied arts”, “music”, “films”, “theatre”. Суббазовый уровень представлен рядом как базовых, так и суббазовых концептов, которые, в свою очередь, подразделяются на субконцепты.

Ключевые слова: фрейм, концепт, субконцепт, искусство.

Surodeikina T.V. Lingual-cognitive model of the “art” concept in the English worldview. The present article deals with the conceptual analysis of the macroframe “art” with the help of which we found out that a traditional macroframe “art” is an hierarchical structure. On its basic level we single out such frames as “fine arts”, “applied arts”, “music”, “films”, “theatre”. Its subbasic level is represented by both basic and subbasic concepts, the latter being subdivided into subconcepts.

Key words: frame, concept, subconcept, art.

Метою статті є розробка лінгвокогнітивної моделі об'єктивованого в англійській мові концепту «мистецтво». **Об'єктом** дослідження є мистецтвознавча термінологія в системі англійської мови.

Предметом дослідження обрано семантико-когнітивні та гіперонімічні зв'язки концепту «мистецтво», представлені в англійській мові.

С.А. Жаботинська та А.П.Мартинюк вважають, що специфіка когнітивного аналізу полягає у побудові схем репрезентації знань у свідомості індивіда [Жаботинська 2003; Мартинюк 2006]. Отже, кінцевою метою дослідження концепту «мистецтво» є логічний аналіз даних, отриманих при співвіднесенні між собою елементів структури його значення, та об'єднання їх у складі певної схеми, яка гіпотетично репрезентує концепт «мистецтво». На нашу думку, цій меті найбільше відповідає методика фреймового моделювання концепту.

Розглянемо особливості організації традиційного макрофрейму «мистецтво» у сфері образотворчого мистецтва, музики, кіно, театру, ужиткового мистецтва в англійській мові, який являє собою ієрархічну структуру. Так, за О.С. Кубряковою, ми виокремлюємо кілька рівнів категоризації: супербазовий, базовий і суббазовий. Оскільки кожен об'єкт можна охарактеризувати з різних боків, цю особливість класифікації доцільно тлумачити як бачення об'єкта з позиції «вищої» абстрактної категорії, до якої він входить, або з позиції «нижчої» категорії, члени якої йому підпорядковані [Кубрякова 1997, с. 27].

Супербазовий рівень представлений макрофреймом “art” [Воробьева 2001, с. 65]. На базовому рівні виділяються фрейми “fine arts”, “music”, “films”, “theatre”, “applied arts”. Базовий та суббазовий рівні представлені набором як базових, так і суббазових концептів, які, у свою чергу, розподілені на субконцепти. Ми виділяємо такий набір базових концептів, що обумовлюють специфіку традиційного макрофрейму “мистецтво”: “напрямок”, “активний діяч”, та “техніка”.

На основі складеного нами Глосарію мистецтвознавчих термінів [Михайленко, Суродейкіна 2002], який містить 1612 термінів мистецтвознавства, спочатку розглянемо фрейм “fine arts”, як найобширніший за своїм смисловим наповненням (786 одиниць). Як і всі наступні фрейми, він охоплює такі базові концепти:

1. Концепт “**напрямок**” відображає назви періодів і напрямків у мистецтві, жанрів, шкіл. До нього входять такі субконцепти: “**classicism**” (*classicism, neoclassicism, illusion, expression and idealization*), “**romanticism**”, “**baroque**” (*early baroque, late baroque*), “**rococo**” (*rococo, style rocaille*), “**modernism**”, “**expressionism**”, “**Renaissance**” (*early Renaissance, high Renaissance*).

2. Концепт “**активний діяч**” містить сукупність одиниць, що характеризують учасника творчого процесу й організації, які задіяні в ньому: *C. Maunet, P. Cezanne, Michaelangelo, P. Gaughen, etc.*

3. Концепт “**техніка**” узагальнює досвід людини про техніку та шляхи обробки матеріалів. Він поєднує такі субконцепти, як “**paints**” (*gouache, sanguine, tempera, pastel, oil, water-colour*), “**icon painting**” (*Byzantine style, Novgorod School*), “**fresco**” (*fresco, fresco secco*).

Фрейм “fine arts” вміщує також і набір суббазових концептів.

1. Концепт “**painting**” (155 одиниць) структурує різновид образотворчого мистецтва, витвори якого створюються за допомогою фарб (*pigment, colour, canvas, wood, techniques of painting: fresco, oil painting, watercolour painting*).

2. Концепт “**sculpture**” (61 одиниця) представляє знання про різновид образотворчого мистецтва, витвори якого мають об'ємну, тривимірну форму та виконуються з твердих або пластичних матеріалів (*wood, stone, clay, metal, plastic, ivory, marble; techniques: carving and modelling; ancient sculpture, medieval sculpture, Renaissance sculpture, classical sculpture*).

3. Концепт “**architecture**” (255 одиниць) узагальнює досвід мовця про такі витвори образотворчого мистецтва, які спрямовані на проектування та побудову споруд, підкреслюючи художній характер їхньої конструкції (*Byzantine architecture, civil architecture, furnishing: arch, arcade, column; decorations: baguette, chimera, gorgoyle, cinquefoil; parts of the buildings: attic, mansard, mezzonine, pediment, porch*).

Проаналізуємо структуру фрейму “applied arts” (167 одиниць).

1. Концепт “**напрямок**” відбиває назви різних періодів, напрямків і шкіл. Він охоплює такі субконцепти: *Greek art, Oriental art, decorative arts, useful art*.

2. Концепт “**активний діяч**” відображає учасника творчого процесу: *embroiderer, potter, carver, glass blower, weaver*.

3. Концепт “**техніка**” узагальнює досвід людини про техніку та способи обробки матеріалів. Він об'єднує такі субконцепти: “**enamel**”, “**ceramics**” (*clay, earthenware, stoneware, porcelain, ceramics of Roman period, medieval period, 15th-17th century period, 18th-20th century ceramics*), “**knitting**” (*knitting, crochet, netting, different methods of texturing*), “**basket-making**” (*bend, frame, reed, straw, pincers*), “**weaves and knits**” (*loom, loop, thread, weave, tapestry*), “**embroidery**” (*seam, stitch, lace, gimping*), “**glass-making**” (*crystal, goblet, strand*), “**appliqué**”.

Розглянемо особливості організації фрейму “music” (325 одиниць).

1. Концепт “**напрямок**” структурує наші знання про різноманітні музичні жанри. Цей концепт охоплює такі субконцепти: “**sonata**” (*structure of the classical sonata, history of the sonata, sonata form, sonatina, sonata de camera*), “**instrumental music**” (*chamber music, baroque period, classical period, late romantic period, the 20th century*), “**electronic music**” (*computer music, electronic organ, tape music, electronic studios, music synthesizers, computer sound synthesis*), “**vocal music**” (*rondeau, ballade, rhapsody, accompaniment, songs, romances*), “**theatrical music**” (*music for ballet, musical comedy, rock musical, music for television, operetta, the history of the theatrical music*), “**opera**” (*comic opera, French grand opera, German Romantic opera, Russian opera, Italian opera*), “**jazz**” (*the New Orleans jazz, the Louis Armstrong style, vocal jazz, big bands and swing*), “**baroque**”, “**classicism**” (*integration of homophony and polyphony*), “**romanticism**” (*aesthetics, technique and form*), “**XX century**” (*re-application of older techniques*).

2. Концепт “**активний діяч**” служить поясненню одиниць на позначення учасника творчого процесу, організації, які беруть участь у певному процесі: *Rossini, Wagner, Chopin, Mozart, etc.*

3. Концепт “**техніка**” охоплює техніку виконання музичних творів. До нього ввійшли такі субконцепти: “**improvisation**” (*improvisation, improvisator, improvise*), “**tempo**” (*tempo, beat, beat frequency*), “**vocal**” (*choir, bel canto, solo, soloist, solo part, canto, basso, basso profunde, soprano, mezzo-soprano*).

Поряд із вищезазначеними базовими концептами, у фреймі “**music**” виокремлюється такий набір суббазових концептів:

1. Концепт “**musical sound**” характеризує тон, інтонацію музичного твору. До нього ввійшли такі субконцепти: “**tone**” (*electronic sound,*), “**tempo**” (*resonance, reverberation period*), “**pitch and tembre**” (*consonance and dissonance, scales and modes*).

2. Концепт “**elements of musical composition**” характеризує музичний твір з точки зору його ритму. Він об’єднує такі субконцепти, як “**rhythm**” (*rubato, beat, metre*), “**rhythm elements**” (*melody and harmony, rhythm structures and style, scale*).

3. Концепт “**theory of musical meaning**” відображає інформацію про різноманітні концепції та теорії виконання музичних творів. У нього включені такі субконцепти: “**dynamism**” (*the concept of dynamism*), “**intuition and intellect**”, “**information theory**”, “**tonality**” (*tonality and meaning*).

4. Концепт “**instruments**” акумулює наші знання про різновиди музичних інструментів. Він об’єднує такі субконцепти, як “**percussion**” (*drum, cymbals, percussion*), “**keyboard instruments**” (*the harpsichord, the piano*), “**winds**” (*oboe, piccolo, horn, trombone, trumpet, flute, tuba*), “**strings**” (*lutes, lyres, double bass*).

5. Концепт “**place**” охоплює поняття місця проведення музичних заходів (*opera house, concert hall*).

Далі розглянемо особливості організації фрейму “**films**” (104 одиниці). Як ми вказували раніше, цей фрейм складається з таких субконцептів: “напрямок”, “активний діяч”, “техніка”.

1. Концепт “**напрямок**” акумулює знання про різноманітні кіножанри. Він містить такі субконцепти, як “**documentary**” (*travelogues, newsreels*), “**experimental film**” (*films for scientific purposes, cartoons*), “**feature films**” (*the western, gangster films, whodunit, science fiction, social problem film, musical, the serial, soap*), “**stereo film**” (*stereo vision*).

2. Концепт “**активний діяч**” відбиває інформацію про учасника творчого процесу, організації-учасниці цього процесу (*Martin Scorsese, Luke Besson*).

3. Концепт “**техніка**” узагальнює досвід людини про всілякі можливі технічні засоби, спецефекти. Він об’єднує такі субконцепти, як “**camera**” (*principal parts, the zoom lens, camera-supporters*), “**film**” (*film formats, colour film*), “**lighting**” (*light sources, lamps*), “**editing**” (*picture editing, editing equipment, electronic editing*), “**sound**” (*recording, microphones, dubbing, sound effects, mixing, music, sound editing*), “**scenery**” (*models*).

Поряд із зазначеними вище базовими концептами у фреймі “**films**” виокремлюється низка таких суббазових концептів:

1. Концепт “**role**” служить поясненню різновидів ролей: *comic role, dramatic role, action role, stuntsman*.

2. Концепт “**directing**” поетапно структурує творчий процес, під час якого відбувається створення всієї картини: *the author theory, format of filmmaking*.

3. Концепт “**script**” представляє стандартні знання про створення або переробку літературного твору, який лежить в основі кінокартини: *shooting script, scenario, film adaptation of literary works*.

4. Концепт “**design**” відображає задум режисера з погляду художньо значущої концепції: *scenic composition, set design, costumes and make-up*.

І, нарешті, розглянемо особливості фрейму “**theatre**” (230 одиниць).

1. Концепт “**напрямок**” структурує наші знання про напрямки, жанри та школи театрального мистецтва: “**drama theatre**” (*drama, comedy, tragedy*), “**puppet theatre**”, “**opera and ballet theatre**”, “**operetta theatre**”, *Ancient Greek theatre, Medieval English theatre, Stanislavsky system, etc.*

2. Концепт “**активний діяч**” уособлює учасника творчого процесу: *troupe, understudy, prima donna, impresario, decorator, dresser.*

3. Концепт “**техніка**” містить інформацію про множинні пристосування, приладдя, спецефекти. Він охоплює такі субконцепти: “**seats**” (*stalls, dress circle, balcony, upper circle*), “**machinery**” (*revolving stage*), “**lighting**” (*stage lights, spotlight, footlights, projectors*), “**scenery**” (*curtains, pieces of scenery*).

Поряд із зазначеними вище базовими концептами, у фреймі “**theatre**” ми виокремлюємо такі суббазові концепти:

1. Концепт “**part, role**” структурує наші знання про різновиди ролей: *jeune premier, pantaloon, Punch, super, usher-man, comedian, dandy, duenna, lead.*

2. Концепт “**scenario**” відбиває одиниці процесу створення літературного драматичного твору для подальшої сценічної постановки: *act, character, cue, episode, interlude, monologue, prologue, protagonist, adaptation for the stage.*

3. Концепт “**staging**” актуалізує інформацію про творчий процес та обслуговуючий персонал театральної вистави: *director, producer, assistant director, stagehand, operator, stage carpenter, prompter.*

Наукова новизна отриманих **результатів**, що зумовлена об’єктом дослідження та лінгвокогнітивною методикою аналізу, узагальнена нами в наступних положеннях: фреймова структура концепту «мистецтво» в англійській картині світу представлена макрофреймом “art” і має ієрархічну структуру. На базовому рівні виокремлюються фрейми “fine arts”, “applied arts”, “films” і “theatre”. Основними концептами, що зумовлюють специфіку макрофрейму “art”, є «напрямок», «активний діяч» та «техніка».

Перспективним видається подальше дослідження семантики субконцептів мистецтва в історії англійської мови та розгляд порівняльної семантики лексем мистецтва у варіантологічному аспекті (британський, американський, канадський та ін. варіанти).

Література

Воробьева Ю.А. Когнитивно-прагматический анализ: На материале новой лексики искусствоведения / Ю.А.Воробьева // Когнитивно-прагматические аспекты лингвистических исследований: Сб. науч. тр. – Калининград, 2001. – С. 64–75. Жаботинская С.А. Теория номинации: когнитивный ракурс / С.А. Жаботинская // Вестник МГЛУ. – 2003. – № 478. – С. 145 – 164. Кубрякова Е.С. Язык пространства и пространство языка (к постановке проблемы) / Е.С. Кубрякова // Известия РАН. Серия литературы и языка. – М., 1997. – Т. 56. – № 3. – С. 22 – 31. Мартинюк А.П. Когнитивно-дискурсивний напрям дослідження концептів у сучасній лінгвістиці / А.П. Мартинюк // Проблеми романо-германської філології / Збірник наукових праць. – Ужгород: ЛІРА, 2006. – С. 93 – 107. Михайленко В.В., Суродейкіна Т.В. Глосарій мистецьких термінів англо-українсько-російський / В.В. Михайленко, Т.В. Суродейкіна. – Чернівці: Рута, 2002. – 177 с.

ТОМЕНЧУК М.В.

(Закарпатський державний університет)

РЕАЛІТИВНИЙ ПРОСТІР КОНЦЕПТОСФЕРИ НОСІЇВ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті описано концепти реалітивної експлікації, притаманні австралійському варіанту сучасної англійської мови. Основну увагу зосереджено на вивченні вербалізованих концептів, які складають ядро національно маркованої концептосфери австралійців і сприяють глибшому розумінню концептуалізації ними навколишнього світу.

Ключові слова: концепт, концептуалізація, національно марковані одиниці, сфери концентрації національно маркованої лексики, одиниці-реалії.

Томенчук М.В. Реалитивное пространство концептосферы носителей австралийского варианта английского языка. В статье рассматриваются концепты реалитивной экспликации, характерные для австралийского варианта современного английского языка. Основное внимание сосредоточено на вербально оформленных концептах, которые представляют ядро национально маркированной концептосферы австралийцев и способствуют более глубокому пониманию концептуализации ими окружающей действительности.

Ключевые слова: концепт, концептуализация, национально маркированные единицы, сферы концентрации национально маркированной лексики, единицы-реалии.

Tomenchuk M. V. The Realia Domain of Australian English Speakers Conceptual Sphere. The article focuses on the concepts of realia character in the Australian variety of Modern English. Main attention is paid to the description of verbalized concepts that form the core of Australian nationally marked conceptual sphere and help to understand peculiarities of conceptualization by Australian English speakers.

Key words: concept, conceptualization, nationally marked units, domains of nationally marked vocabulary, units of realia character.